

dr hab. prof. nadzw. US Jolanta Iwin-Garzyńska

Kierownik Zakładu Finansów Przedsiębiorstw
Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania
Uniwersytet Szczeciński

mgr Tomasz Rzemkowski

Student III r. Niestacjonarnych Studiów Doktoranckich
Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania
Uniwersytet Szczeciński

Kapitał obrotowy a płynność finansowa powiatów ziemskich (na przykładzie wybranych powiatów województwa wielkopolskiego)

Wprowadzenie

Pojęcia kapitału obrotowego i kapitału pracującego odnoszone są zazwyczaj do finansów przedsiębiorstw. Kapitał pracujący jest gwarantem płynności finansowej podmiotu gospodarczego. Powiat jest jednostką samorządu terytorialnego posiadającą osobowość prawną, co oznacza, że wykonuje określone zadania w imieniu własnym i na własną odpowiedzialność. Mając na uwadze kapitał pracujący, odpowiedzialność ta sprowadza się do zachowania płynności finansowej w ujęciu krótkoterminowym oraz równowagi finansowej w ujęciu długoterminowym.

Zarówno w podmiotach gospodarczych, jak jednostkach samorządu terytorialnego, rola kapitału pracującego jest niezwykle istotna. Pamiętać należy o tym, aby przy kształtowaniu wielkości kapitału obrotowego zrealizować dwa najważniejsze priorytety, tj. maksymalizowanie wartości, jeśli chodzi o przedsiębiorstwa, a zachowanie równowagi finansowej, jeśli chodzi o powiat, i minimalizowanie ryzyka utraty płynności w obu podmiotach.

Celem opracowania jest wskazanie na istotę kapitału pracującego w powiecie poprzez przeniesienie treści teoretycznych na grunt jednostki samorządu terytorialnego oraz weryfikację empiryczną wielkości tego kapitału w wybranych powiatach województwa wielkopolskiego. Cel ten dotyczy w szczególności samorządu powiatowego, a zrealizowany zostanie w wyniku badań skonsolidowanych sprawozdań finansowych obejmujących zdarzenia ekonomiczne w powiecie jak i w jednostkach zależnych.

W wyniku transformacji wykształcił się model powiatu jako wielopodmiotowego przedsiębiorstwa świadczącego usługi na rzecz społeczności lokalnej. Powiaty wykonują zadania za pomocą własnych jednostek organizacyjnych, spółek kapitałowych lub występują w roli regulatora zlecającego wykonanie zadań innym podmiotom. Podstawowym obowiązkiem władz lokalnych pozostaje jednak nadzór nad dostarczaniem produktów i usług w sposób nieprzerwany i ciągły. Warunkiem, który umożliwi ciągłość prowadzonej działalności jest utrzymanie poziomu płynności i kapitału obrotowego na odpowiednim poziomie.

Kapitał pracujący w powiecie

Zagadnienia związane z zarządzaniem kapitałem obrotowym należą do codziennych problemów powiatu¹. Zarząd podejmuje decyzje dotyczące gospodarowania kapitałem obrotowym. Im bardziej

¹ Zagadnienie kapitału obrotowego brutto i netto w powiecie rozpatrywane jest w kontekście skonsolidowanych sprawozdań finansowych, a w szczególności bilansu i rachunku wyników zgodnie z zapisami ustawy o rachunkowości z dnia 29 września 1994r. DzU z 2002r. nr 76, poz. 694

decyzje te będą oparte na rachunku efektywności, tym większe są korzyści, a mniejsze koszty związane z tym kapitałem. Niski poziom kapitału obrotowego stanowi zagrożenie utraty płynności, zbyt wysoki zaś może powodować powstanie nieuzasadnionych kosztów pozyskania kapitału finansującego część majątku obrotowego bądź kosztów utraconych możliwości w przypadku finansowania tego majątku kapitałem własnym.

Zdefiniowanie pojęcia kapitału obrotowego netto wymaga uprzedniego zdefiniowania istoty kapitału obrotowego brutto, który jest synonimem aktywów bieżących zaangażowanych w bieżącą działalność powiatu.

Kapitał obrotowy netto jest to kapitał obrotowy brutto pomniejszony o zobowiązania krótkoterminowe. Kapitał pracujący ilustruje więc tę część wartości majątku obrotowego, która pozostałaby w powiecie po uregulowaniu wszystkich zobowiązań bieżących². Stąd w tzw. ujęciu majątkowym można go obliczyć w następujący sposób:

Kapitał obrotowy netto = aktywa bieżące – zobowiązania krótkoterminowe

Inaczej mówiąc, kapitał obrotowy netto jest to ta część aktywów obrotowych, która nie jest finansowana zobowiązaniami bieżącymi, lecz kapitałami stałymi³. Wówczas rozpatruje się go w podejściu kapitałowym:

Kapitał obrotowy netto = kapitał stały – aktywa trwałe

Występowanie nadwyżki aktywów obrotowych nad zobowiązaniami krótkoterminowymi, czyli dodatniego kapitału pracującego, sprzyja utrzymaniu płynności finansowej powiatu. Po uwzględnieniu tych relacji spełnienie ogólnej zasady finansowania majątku powiatu wymaga, aby kapitał obrotowy netto był dodatni:

$$\begin{array}{ccccccc} \text{Kapitał} & \text{aktywa} & & \text{zobowiązania} & & \text{kapitał} & \text{aktywa} \\ & = & & - & & = & - \\ \text{pracujący} & & \text{obrotowe} & & \text{krótkoterminowe} & \text{stały} & \text{trwałe} \\ & & & & & & \\ & & & & & & \geq 0. \end{array}$$

Zadaniem kapitału obrotowego jest zmniejszenie ryzyka wynikającego z unieruchomienia części środków obrotowych (zapasów, należności) lub też wynikającego ze strat związanych z tymi środkami. Kategoria ta jest więc często wykorzystywana jako syntetyczny test zdolności podmiotu do bieżącego regulowania zobowiązań.

Finansowanie aktywów kapitałem stałym daje bezpieczeństwo finansowania powiatu w dłuższym okresie. W krótkim okresie nie występuje bowiem ryzyko braku źródeł finansowania majątku trwałego na skutek nieodnowienia podlegających spłacie zobowiązań. Ryzyko utraty płynności finansowej ulega dodatkowemu zmniejszeniu, jeżeli kapitał stały w części finansuje aktywa obrotowe. Kapitał obrotowy netto jest wówczas dodatni, a wskaźnik bieżącej płynności, czyli relacja aktywów obrotowych do zobowiązań krótkoterminowych, jest większy od jedności. Wskaźnik ten mierzy zdolność podmiotu do regulowania bieżących zobowiązań. Jeżeli jest on przynajmniej równy 1, to natychmiastowa spłata wszystkich zobowiązań krótkoterminowych jest możliwa bez konieczności upłynniania aktywów trwałych. Hipotetycznie, jeśli jednostka samorządu terytorialnego przestałaby działać, to składniki majątku obrotowego powinny wystarczyć na pokrycie bieżących zobowiązań. Dlatego też relacja ta powinna być wyższa od jedności⁴.

² L. Bednarski, R. Borowiecki, J. Duraj, E. Kurtys, T. Waśniewski, B. Wersty, *Analiza ekonomiczna przedsiębiorstwa*, Wyd. AE, Wrocław 2001, s. 111.

³ Por. M. Sierpińska, D. Wędzki, *Zarządzanie płynnością przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 1997, s. 74.

⁴ Por. M. Dylewski, B. Filipiak, M. Gorzałczyńska-Koczkodaj, *Finanse samorządowe. Narzędzia, decyzje, procesy*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006, s. 147.

Problem płynności finansowej w jednostkach samorządu terytorialnego z samej istoty jest podobny do tego rodzaju zjawisk w sektorze przedsiębiorstw, jednak nie do końca możliwe jest zastosowanie technik, które sprawdzają się w praktyce podmiotów gospodarczych. Podstawową przyczyną jest odmienny sposób ewidencji realizowanych zadań oraz inna wartość sprawozdań finansowych. Zasadą dominującą w ewidencji zadań realizowanych w sektorze publicznym jest ujęcie kasowe, co jest zgodne z ustawą o finansach publicznych. Inną istotną przyczyną jest brak możliwości skonsolidowanego ujęcia zasobów po stronie aktywów i pasywów danej jednostki⁵.

Zarządzanie kapitałem obrotowym to zarówno zarządzanie aktywami, jak i źródłami ich finansowania. W tabeli 1 przedstawiono kryteria i cechy oceny strategii zarządzania kapitałem pracującym.

Tabela 1. Kryteria i cechy strategii konserwatywnej, dynamicznej i umiarkowanej

Lp.	Kryteria	Cechy			Rodzaje
		Strategia Konserwatywna	Strategia agresywna	Strategia umiarkowana	
1.	Stopień finansowania środków obrotowych własnym kapitałem obrotowym	Większy, dodatni własny kapitał pracujący (KON): $KON > 0$	Mniejszy, ujemny własny kapitał pracujący (KON): $KON < 0$	Przeciętny, zerowy własny kapitał pracujący (KON): $KON = 0$	
2.	Stopień finansowania środków obrotowych kapitałem krótkoterminowym	Mniejszy, zobowiązania krótkoterminowe (Z_k) częściowo pokrywają aktywa obrotowe (A_o): $Z_k < A_o$	Większy, zobowiązania krótkoterminowe w pełni pokrywają aktywa obrotowe i w części majątek trwały (M_t): $Z_k > A_o$	Przeciętny, zobowiązania krótkoterminowe w pełni pokrywają aktywa obrotowe $Z_k = A_o$	
3.	Koszty finansowania	Wyższe	Niższe	Przeciętne	
4.	Ryzyko finansowe	Mniejsze	Większe	Umiarkowane	
5.	Płynność finansowa	Większa	Mniejsza	Przeciętna	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie D. Krzezińska, *Strategia przetrwania i rozwoju przedsiębiorstwa realizowana kredytami krótkoterminowymi*, [w:] *Finanse i bankowość – Dźwignia wzrostu gospodarczego*, cz. II, Wyd. USz, Szczecin 1998, s. 182.

Z przedstawionych rozważań wynika, że ocena poziomu kapitału pracującego w powiecie może być pierwszym etapem oceny jego płynności finansowej, a także stanowić podstawę badań efektywności zarządzania środkami finansowymi.

Wielkość kapitału pracującego w wybranych powiatach ziemskich województwa wielkopolskiego

Weryfikacji przedstawionych teorii dokonano na przykładzie trzech powiatów ziemskich położonych w północnej części województwa wielkopolskiego. Wybrane powiaty ziemskie różnią się między sobą ze względu na wysokość uzyskiwanych dochodów budżetowych, ilość mieszkańców, wielkość zajmowanej powierzchni czy wielkość potencjału gospodarczego. Celowo analizie poddano trzy powiaty różnej wielkości, aby zbadać, czy ma to wpływ na kształtowanie się kapitału pracującego oraz wskaźników płynności i zadłużenia. W tabeli 2 przedstawiono dane liczbowe oraz charakterystykę wybranych powiatów ziemskich wg stanu na dzień 31 grudnia 2007 roku.

⁵ Por. M. Dylewski, B. Filipiak, M. Gorzałczyńska-Koczkodaj, *Analiza finansowa w jednostkach samorządu terytorialnego*. Minicipium, Warszawa 2004, s. 114-115.

Tabela 2. Charakterystyka wybranych powiatów ziemskich wg stanu na dzień 31 grudnia 2007 roku

Wyszczególnienie	powiat piłski	powiat czarnkowsko-trzcianecki	powiat chodzieski
Powierzchnia (km ²)	1 268	1 806	685
Ludność (osób)	137 169	86 448	47 092
Gęstość zaludnienia (osób/km ²)	108	48	69
Ilość gmin wchodzących w skład powiatu	9	8	5
Sieć dróg powiatowych (km)	428	333	174
Ilość zarejestrowanych podmiotów gospodarczych (szt.)	11 747	6 558	4 054
Suma skonsolidowanego bilansu na koniec 2007 roku (zł)	438 836 124	115 686 466	97 413 326
Wysokość dochodów budżetowych w 2007 roku (zł)	102 368 049	69 194 225	33 308 677
Dochody na 1 mieszkańca (zł/osoba)	746	800	707
Dominujące branże	metalowa, drukarska, rolno-spożywcza	drzewna, metalowa, leśna	meblarska, metalowa, rolnicza

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań finansowych, www.stat.gov.pl.

Przedstawione w tabeli 2 dane wskazują, że powiat piłski jest największym powiatem, jeśli chodzi o ilość mieszkańców, sieć dróg powiatowych, wysokość uzyskiwanych dochodów, sumę bilansową, ilość zarejestrowanych podmiotów. Powiat czarnkowsko-trzcianecki zajmuje największą powierzchnię oraz uzyskuje najwyższe dochody na 1 mieszkańca. Powiat chodzieski jest najmniejszym powiatem. Na podstawie skonsolidowanych bilansów za lata 2005-2007 wybranych powiatów ziemskich zbadano wielkość kapitału obrotowego oraz obliczono wskaźniki płynności i zadłużenia powiatów w poszczególnych latach. Odpowiednie dane zamieszczono w tabelach 3, 4 i 5.

Tabela 3. Kapitał pracujący w powiecie piłskim

Wyszczególnienie	2005	2006	2007
Kapitał obrotowy netto – metoda kapitałowa (zł)	+ 8 058 795	+ 1 581 585	- 678 574
Wskaźnik płynności finansowej III (<i>Current Ratio</i>)	2,52	1,99	1,59
Wskaźnik płynności finansowej I (<i>Tresury Ratio</i>)	1,29	0,79	0,55
Wskaźnik zadłużenia	5,4%	5,7%	7,3%
Wskaźnik finansowania aktywów obrotowych kapitałem pracującym	23,1%	5,3%	0,0%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie skonsolidowanego bilansu powiatu piłskiego za lata 2005-2007.

Kapitał obrotowy netto powiatu pilskiego w analizowanym okresie przyjmował wartości coraz niższe, osiągając w roku 2007 wynik ujemny. Tempo spadku tego kapitału w 2006 r. w stosunku do roku poprzedniego osiągnęło 80,4%, natomiast w roku 2007 do roku 2006 aż 142,9%. Tak znaczący spadek wynikał przede wszystkim ze zmniejszania się kapitałów stałych, a w szczególności funduszy jednostek. Wskaźniki płynności, pomimo utrzymywania się w wielkościach dopuszczalnych, z roku na rok były coraz niższe. Znaczący spadek ich wartości stwarza zagrożenie dla spłaty bieżących zobowiązań powiatu. Wskaźnik zadłużenia kształtował się na niskim poziomie, co świadczy o finansowaniu działalności jednostek grupy kapitałowej przede wszystkim kapitałami własnymi. Bardzo niepokojący jest fakt, że w 2007 roku aktywa obrotowe były finansowane w całości zobowiązaniami. Zmniejszanie się kapitału obrotowego netto, pogarszanie się wskaźników płynności oraz wskaźnika finansowania aktywów obrotowych kapitałem pracującym świadczyć może o prowadzeniu złej polityki zarządzania aktywami obrotowymi i zobowiązaniami w jednostkach powiatu pilskiego.

Tabela 4. Kapitał pracujący w powiecie czarnkowsko-trzcianeckim

Wyszczególnienie	2005	2006	2007
Kapitał obrotowy netto – metoda kapitałowa (zł)	- 357 762	+ 454 652	+ 2 313 339
Wskaźnik płynności finansowej III (<i>Current Ratio</i>)	1,62	1,87	1,79
Wskaźnik płynności finansowej I (<i>Tresury Ratio</i>)	0,81	0,94	1,03
Wskaźnik zadłużenia	20,8%	20,2%	23,4%
Wskaźnik finansowania aktywów obrotowych kapitałem pracującym	0,0%	3,5%	13,6%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie skonsolidowanego bilansu powiatu czarnkowsko-trzcianeckiego za lata 2005-2007.

Kapitał obrotowy netto powiatu czarnkowsko-trzcianeckiego rósł z roku na rok, przyjmując w latach 2006-2007 wartości dodatnie. Dynamika wzrostu wynikała przede wszystkim ze wzrostu funduszy jednostek i zobowiązań długoterminowych. Pomimo niskiej wartości wskaźnika finansowania aktywów obrotowych kapitałem pracującym zauważa się, że następuje corocznie jego wzrost. Wskaźniki płynności utrzymywały się na dopuszczalnym poziomie, przy czym płynność jednostek z roku na rok ulegała zwiększeniu. Zadłużenie powiatu było na niskim poziomie. Zwiększanie się kapitału obrotowego netto, polepszanie się wskaźników płynności oraz wskaźnika finansowania aktywów obrotowych kapitałem pracującym jednoznacznie świadczy, że zarząd powiatu prowadzi działania mające na celu prawidłowe zarządzanie majątkiem obrotowym i zobowiązaniami.

Tabela 5. Kapitał pracujący w powiecie chodzieskim

Wyszczególnienie	2005	2006	2007
Kapitał obrotowy netto – metoda kapitałowa (zł)	+ 1 052 213	+ 1 680 391	+ 1 275 905
Wskaźnik płynności finansowej III (<i>Current Ratio</i>)	2,37	2,22	2,04
Wskaźnik płynności finansowej I (<i>Tresury Ratio</i>)	1,14	1,15	1,08
Wskaźnik zadłużenia	9,2%	11,7%	14,5%

Wskaźnik finansowania aktywów obrotowych kapitałem pracującym	14,4%	21,4%	16,9%
---	-------	-------	-------

Źródło: Opracowanie własne na podstawie skonsolidowanego bilansu powiatu chodzieskiego za lata 2005-2007.

W analizowanym okresie kapitał pracujący powiatu chodzieskiego przyjmował wartości dodatnie. Majątek trwały w całości sfinansowany został kapitałami stałymi, co oznacza, że zobowiązania bieżące w całości mogą być spłacone aktywami obrotowymi. Powiatowi nie grozi utrata płynności, gdyż wskaźniki płynności pomimo ich zmniejszania się w kolejnych latach przyjmują wysokie, dopuszczalne wartości. Kolejne wskaźniki: wskaźnik zadłużenia oraz wskaźnik finansowania aktywów obrotowych kapitałem pracującym, pomimo że ulegały pogorszeniu z roku na rok, znajdują się w bezpiecznych granicach.

Wnioski końcowe

Utworzenie w 1999 roku trzyszczeblowego podziału władzy miało spowodować powstanie docelowego schematu funkcjonowania jednostek samorządu terytorialnego. Powiaty stały się ważnym ogniwem w zarządzaniu lokalnymi finansami. Podobnie jak podmioty gospodarcze, żyją one w ciągle zmieniających się warunkach społeczno-gospodarczych, działają w warunkach ograniczonych zasobów. Wzrost nakładanych na nie zadań, wzrost potrzeb i świadomości mieszkańców, a także wzrost wykorzystywanych w bieżącej i perspektywicznej działalności informacji powoduje, że jednostki powiatowe muszą zarządzać swoimi finansami tak, jak podmioty gospodarcze.

Z przeprowadzonych badań wynika, że wielkość kapitału pracującego w kolejnych latach w poszczególnych powiatach kształtowała się różnorodnie. W powiatach chodzieskim i czarnkowsko-trzcianeckim roku na rok rosła, natomiast w powiecie pilskim przyjmowała coraz niższe wartości. Wpływ na wzrost kapitału pracującego miał przede wszystkim wzrost funduszy jednostek oraz zobowiązań długoterminowych, natomiast wpływ na spadek wartości kapitału pracującego w powiecie pilskim miało zmniejszanie się kapitałów stałych. Wskaźniki płynności pomimo spadku wartości w kolejnych latach przyjmowały wysokie, akceptowalne poziomy. Na koniec 2007 roku wybranym powiatom nie groziła utrata płynności finansowej. Powiaty w niskim stopniu wykorzystywały kapitały obce w finansowaniu swojej działalności, o czym świadczy niski poziom wskaźnika zadłużenia. Ostatni wskaźnik przedstawiający poziom finansowania aktywów obrotowych kapitałem pracującym przyjmuje różne wartości w poszczególnych powiatach. W powiatach chodzieskim i czarnkowsko-trzcianeckim kapitał pracujący z roku na rok w coraz większym zakresie finansuje aktywa obrotowe, natomiast w powiecie pilskim zakres finansowania jest niestety coraz niższy.

Analiza poszczególnych wielkości i wskaźników finansowych w wybranych powiatach ziemskich w latach 2005-2007 wskazuje, że kierujący jednostkami powiatowymi różnie zarządzają swoimi finansami. W powiatach chodzieskim i czarnkowsko-trzcianeckim można stwierdzić, że zarządzanie finansami poprawia się, natomiast w powiecie pilskim zarządzanie to jest coraz gorsze.

Literatura

Bednarski L., Borowiecki R., Duraj J., Kurtys E., Waśniewski T., Wersty B., *Analiza ekonomiczna przedsiębiorstwa*, Wyd. AE, Wrocław 2001.

Dylewski M., Filipiak B., Gorzałczyńska-Koczkodaj M., *Analiza finansowa w jednostkach samorządu terytorialnego*, Minicipium, Warszawa 2004.

Dylewski M., Filipiak B., Gorzałczyńska-Koczkodaj M., *Finanse samorządowe. Narzędzia, decyzje, procesy*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.

Krzemińska D., *Strategia przetrwania i rozwoju przedsiębiorstwa realizowana kredytami krótkoterminowymi*, [w:] *Finanse i bankowość – dźwignia wzrostu gospodarczego*, cz. II, Wyd. USz, Szczecin 1998.

Sierpińska M., Wędzki D., *Zarządzanie płynnością przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1997.